

Stefan Żeromski - urodził się 14 października 1864 w Strawczynie. Pochodził ze zubożałej rodziny szlacheckiej Wincentego Żeromskiego herbu Jelita i Józefy z Katerlów herbu Poraj. Wychował się w Ciekotach, w Górach Świętokrzyskich. Jego ojciec przed powstaniem utracił majątek i aby utrzymać rodzinę, został dzierżawcą folwarków. W 1863 wspierał Polaków walczących w powstaniu styczniowym.

Jako dziewięcioletni chłopiec, trafił na rok do szkoły początkowej w Psarach. A w 1874 rozpoczął naukę w Męskim Gimnazjum Rządowym w Kielcach. Nauka w szkole trwała dziewięć lat, ale przyszły pisarz w murach budynku spędził ich aż 12. Trzykrotnie bowiem powtarzał klasy na różnych etapach edukacji. Miał problemy z niektórymi przedmiotami, np. z matematyką. Trudności finansowe i początki gruźlicy spowodowały, że ukończył je w 1886 bez uzyskania matury. W tym samym roku rozpoczął studia w Instytucie Weterynarii w Warszawie (uczelnia nie wymagała matury). Tam zetknął się z ruchem socjalistycznym, działał m.in. w tajnej akcji oświatowej wśród rzemieślników i robotników. Z tego okresu pochodzą jego pierwsze próby literackie – wiersze, dramaty, przekłady z literatury rosyjskiej. Zadebiutował w 1882 w numerze 27 „Tygodnika Mód i Powieści” przekładem wiersza Lermontowa i w „Przyjacielu Dzieci” wierszem Piosenka rolnika. W 1889 zmuszony został porzucić studia z powodów finansowych i zacząć pracować jako guwerner w domach ziemiańskich, między innymi w Łysowie i w Nałęczowie.

Wiosną 1892 r. udał się po raz pierwszy do Zakopanego. Odbił wówczas wiele wycieczek w Tatry. Obrazy i wrażenia z tych wycieczek utrwalił później na kartach niektórych swoich utworów (m.in. w Popiołach). Podczas tego pobytu poznał też Stanisława Witkiewicza.

W 1892 przebywał krótko w Zurychu, Wiedniu, Pradze i Krakowie. Jesienią tego roku ożenił się z Oktawią z Radziwiłłowiczów Rodkiewiczową, którą poznał w Nałęczowie, po czym wyjechał z żoną i jej córeczką z pierwszego małżeństwa do Szwajcarii, gdzie objął posadę zastępcy bibliotekarza w Muzeum Narodowym Polskim w Rapperswilu. Tam powstawały m.in. Syzyfowe prace. Tam zetknął się m.in. z Gabrielem Narutowiczem i Edwardem Abramowskim.

Na przełomie XIX i XX wieku przyjechał do Kielc. Ukazały się Echa leśne i Zemsta jest moją... Od 1897 pracował jako pomocnik bibliotekarza w Bibliotece Ordynacji Zamojskiej w Warszawie. W 1899 Żeromski urodził się syn Adam. W tym samym roku ukazali się też Ludzie bezdomni. W 1904 r. wyszła powieść Popioły. Jej sukces wydawniczy pozwolił autorowi porzucić pracę w bibliotece i przenieść się wraz z rodziną prawie na rok do Zakopanego.

Od chwili wybuchu rewolucji 1905 r. w Królestwie Polskim działał w organizacjach demokratycznych i socjalistycznych. Zbliżył się wówczas do Polskiej Partii Socjalistycznej. Ruchowi rewolucyjnemu z lat 1905–1907 poświęcił kilka swoich prac, m.in. opowiadania: Sen o spadzie, Nagi bruk i Nokturn oraz dramat Róża.

Żeromski zainicjował założenie Uniwersytetu Ludowego, organizował kursy dokształcające dla uczniów szkoły rzemieślniczej, w jego domu, tzw. Chacie, prowadzono ochronkę i tajną szkołę. Z jego inspiracji w Nałęczowie powstała robotnicza grupa teatralna.

Następnie osiedlił się w Zakopanem. W 1913 założył nową rodzinę z poznaną w 1908 r. malarką Anną Zawadzką z Siedlec. Owocem tego związku była córka Monika. Syn pisarza, Adam, sprzeciwił się romansowi swojego ojca z Zawadzką i doszło między nimi do kłótni. Po wybuchu I wojny światowej autor zgłosił się do Legionów Polskich, jednak nigdy nie brał udziału w walkach. Wrócił do Zakopanego. Wspólnie z Janem Kasprowiczem i Medardem Kozłowskim stworzył Organizację Narodową. Działał w pracach Naczelnego Komitetu Zakopiańskiego. Był prezydentem Rzeczypospolitej Zakopiańskiej.

W 1918 zmarł na gruźlicę jego dziewiętnastoletni syn Adam. Pisarz zadedykował mu tekst publicystyczny o tematyce społeczno-politycznej pt. Początek świata pracy.

Podczas wojny polsko-bolszewickiej współpracował z Wydziałem Propagandy Armii Ochotniczej.

W niepodległej Polsce Żeromski zamieszkał w Warszawie, następnie w Konstancinie-Jeziornie w willi Świt, a w 1924 prezydent Stanisław Wojciechowski przydzielił mu trzypokojowe mieszkanie na drugim piętrze Zamku Królewskiego w Warszawie. Brał znaczący udział w życiu literackim. W 1925 został założycielem i pierwszym prezesem polskiego oddziału PEN Clubu. W 1922 ukazała się powieść Wiatr od morza, za którą otrzymał Państwową Nagrodę Literacką. W 1924 wydał powieść Przedwiośnie.

Złożony ciężką chorobą zmarł 20 listopada 1925.

Stefan Żeromski w swoich dziełach poruszał często problematykę społeczną. W centrum jego zainteresowań znalazły się ubóstwo, katastrofalne położenie robotników i chłopów, a obserwacje tych grup zbliżyły go do poglądów socjalistycznych. Ze względu na zaangażowanie społeczne nazwany był „sumieniem polskiej literatury” lub „sumieniem narodu”.

Czterokrotnie nominowany do Nagrody Nobla w dziedzinie literatury (1921, 1922, 1923, 1924). Jeden z najwybitniejszych pisarzy polskich w historii. Kawaler Orderu Orła Białego. Znany również pod pseudonimami Maurycy Zych, Józef Katerla (panieńskie nazwisko matki) i Stefan Iksmoreż.

Dzieła:

Charitas (1919) (cz. 3 cyklu Walka z szatanem), Doktor Piotr (1895), Duma o hetmanie (1908), Dzieje grzechu (1908), Dzienniki (1953–1956), Echa leśne (1905), Firlykowe Wzgórze, Ludzie bezdomni (1900), Na probostwie w Wyszku (1920), Nawracanie Judasza (1916) (cz. 1 cyklu Walka z szatanem), O żołnierzu tułacz (1896),

Oko za oko (1893), Popioły (1902), Przedwiośnie (1924), Puszcza jodłowa (1925), Rozdzióbią nas kruki, wrony (1895), Róża (1909), Sen o szpadzie, Siłaczka (1895), Sułkowski (1910), Syzyfowe prace (1897), Trylogia nadmorska – Wisła, Wiatr od morza, Międzymorze (1922), Uciekła mi przepióreczka (1924), Uroda życia (1912), Wiatr od morza (1922), Wierna rzeka (1912), Zamieć (1916) (cz. 2 cyklu Walka z szatanem), Zapomnienie, Zmierzch (1892)

https://pl.wikipedia.org/wiki/Stefan_Żeromski – dostęp 18.06.2025